

Božídarské rašeliniště

Krušnohorský trojúhelník tvořený městy Abertamy, Boží Dar a Horní Blatná je nejen turistickým a lyžařským rájem, ale také součástí hornické kulturní krajiny Erzgebirge/Krušnohoří, zapsané od roku 2019 na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Nachází se v západních Čechách v okrese Karlovy Vary poblíž státních hranic s německým Saskem (viz mapa na *obr. 1*). Jde vlastně o tři rudné revíry spojené do jedné oblasti, jíž dominuje řada městských i krajinných památek v čele s historickými centry všech tří měst (např. kostel 14 sv. pomocníků v Abertamech z roku 1534, *obr. 2*).

Přírodní rezervace

Velice významnou a inspirativní součástí tohoto území je národní přírodní rezervace Božídarské rašeliniště (*obr. 3*). Rozkládá se západně od Božího Daru na náhorní plošině poblíž Božídarského Špičáku, nejvyšší čedičové kupy ve střední Evropě (1 115 m n. m.; *obr. 4*). Má rozlohu cca 930 ha a patří k významným chráněným rezervacím v České republice. O jeho hodnotě v rámci ochrany přírody asi nejlépe vypovídá skutečnost, že v roce 2008 bylo zapsáno do Ramsarské úmluvy o ochraně mokřadů mezinárodního významu. Rovněž je součástí evropsky významné lokality Krušnohorské plató v systému Natura 2000.

Z vodních toků je pro rašeliniště zásadní říčka Černá, jež zde na severním okraji pramení, Božídarský potok a jejich drobné přítoky (*obr. 5*). V jižní části se rozprostírá Mrtvý rybník, charakteristický pro svou černou barvu způsobenou přítomností rašeliny. Od 16. století tu sloužil pro potřeby dolů. Z Božídarského rašeliniště vychází také Blatenský vodní příkop (*obr. 6*). Jde o unikátní technické dílo vybudované v letech 1540 až 1544, které zásobovalo vodou zdejší cínové a železné doly a zároveň fungovalo jako plavební kanál k přepravě dříví. Vodní příkop vedl z Božídarského rašeliniště přes Myslivny a Ryžovnu na Bludnou a kolem Blatenského vrchu až do Horní Blatné. Tam byl zatrubněn a sveden do Blatenského potoka. Ani po zániku těžby v 19. století však jeho využívání neskončilo – stal se zdrojem vody pro místní mlýny, pily a papírny či pro požární ochranu; koneckonců, funkční je dodnes. Má délku zhruba 12 km a provází ho naučná stezka stejného jména s 23 zastaveními. Blatenský vodní příkop je skvělým důkazem toho, na jak vysoké technické i logistické úrovni byla v tomto krušnohorském regionu již v 16. století spolupráce báňského průmyslu a vodního hospodářství. V roce 2017 byl prohlášen za národní kulturní památku.

Historie lokality

Nejvýše položené město České republiky i celé střední Evropy Boží Dar (1 028 m n. m.), které má v současnosti cca 260 obyvatel, bylo založeno saským kurfiřtem Janem Fridrichem I. již roku 1533; ten je také dosud v jednom ze symbolů města, slavném horském Zeleném hotelu (*obr. 7*) z roku 1542, vyobrazen na nástěnné malbě.

Výše zmíněné tři rudné revíry Horní Blatná, Hřebečná a Bludná s velkým množstvím nadzemních i podzemních pozůstatků báňské činnosti dodnes podávají výjimečné svědectví o různých způsobech dobývání cínových – ale i železných, měděných a dalších – rud ze strmých greisenových žil (*křemenné žíly silně metamorfované žulové horniny, typické pro blatenský žulový masiv, poznámka autorky*) po dobu více než 400 let, tedy od 16. do 20. století. Názorné příklady poskytují někdejší cínové doly Vlčí a Ledová jáma na Blatenském vrchu či důl Zuzana

v nedalekém revíru Bludná. Ještě větší je pak propadlina dolu Červená jáma mezi Bludnou a Hřebečnou. Vysoce zachovalý důl Mauritius na Hřebečné, dnes národní kulturní památka, má 400 metrů dlouhou štolu Kryštof, jež je přístupná pro veřejnost a nabízí možnost prohlédnout si pozůstatky ruční ražby železákem a mlátkem či místa ve skále rozpraskaná žárem od techniky sázení ohněm.

Zcela jiného typu je ložisko Zlatý Kopec (původně zvaný Kaff) ve strmém svahu nad Zlatým potokem na okraji Božího Daru. Největším dolem tohoto revíru byl důl Johannes ze 16. století, který sloužil k dobývání polymetalických rud cínu, železa a mědi z ploše uložených skarnových těles (*útvary metamorfovaných na kontaktu vápenců a magmatu na křemičitanové horniny, jež jsou bohatým zdrojem těchto rud, poznámka autorky*). Bez větších odstávek byl v chodu takřka 400 let.

S dobýváním cínových rud souvisel i vznik města Horní Blatná, které je jediným příkladem horního města v Krušných horách, jež bylo v 16. století založeno plánovitě na zelené louce kvůli těžbě jiných rud, než byly rudy stříbra.

Sejpy – unikátní prvek montánní krajiny

Hlubinnému dolování cínových rud předcházelo na řadě míst Hornické krajiny Abertamy – Boží Dar – Horní Blatná rýžování cínovce z náplavů vodních toků, především Božídarského potoka, říčky Černé a jejích bezejmenných přítoků, v nejvyšších partiích Krušných hor. Stovky drobných vyvýšenin a prohlubní u Božího Daru a pod Blatenským vrchem svědčí o obrovském rozsahu rýžování zrn cínové rudy – kasiteritu (oxid cínčitý, SnO_2). Hlavní období rýžovnických prací spadá do 16. až 18. století, nicméně rýžovalo se tu určitě už dříve, ještě před založením Božího Daru v roce 1533, neboť Mathesiova kronika Jáchymova z roku 1562 popisuje některé rýžovnické kopečky již jako zarostlé vysokými stromy (*informace pochází z naučné stezky Božídarské rašeliniště, poznámka autorky*).

Tyto rýžovnické „kopečky“, zvané též sejpy (z německého seifen = rýžovat), jsou tvořeny šterkopísky a úlomky hornin z blízkého okolí, tedy převážně svory a fylity, případně omletými úlomky terciérních vulkanitů; všudypřítomná jsou i nepravidelná zrna křemene, slídy a živce. Unikátem ve složení božídarských sejpů je také přítomnost zlatinek, tedy drobných šupinek zlata. Ačkoli se v Krušných horách zlato nikdy netěžilo – to spíše stříbro, cín, měď, kobalt a železné rudy – a nejsou tu žádná primární ložiska, zlatinky se zde v malém, a tudíž netěžitelném množství při rýžovacích pracích vždy nacházely. Jejich výskyt však dosud nebyl vědecky objasněn; zřejmě jsou už součástí greisenových žil a poté jsou transportem či přírodními procesy typu zvětrávání a sedimentace ve zdejších náplavech nabohaceny.

Jednotlivé sejpy jsou zpravidla oblé vyvýšeniny pět až deset metrů dlouhé a jejich výška ve vrcholu dosahuje i přes dva metry. Nejvíce jich je kolem říčky Černé nad bývalým Novým mlýnem, u tzv. Hubertek a podél bezejmenného potůčku při východním okraji Božídarského rašeliniště. Četné pozůstatky rýžovišť se však nacházejí i níže po proudu Černé u Mysliven, Ryžovny a na dalších místech. Celková plocha sejpů v okolí Božího Daru čítá více než 250 000 m^2 , což je řadí k největším v Krušných horách, ale i v celé České republice (*pro úplnost se sluší dodat, že sejpy lze nalézt např. i na Šumavě v okolí Kvildy – tam však nešlo o rýžování cínu, nýbrž zlata, poznámka autorky*).

Od roku 2013 jsou historické sejpy u Božího Daru chráněny jako kulturní památka České republiky.

Unikátní vegetace

Důvodem této přísné ochrany území je nejen samotný mokřad jako zdroj vláh pro krajinu a jeho specifické mikroklima, ale také místní flóra a fauna. Jelikož při rýžování byl odplavován nejúrodnější humusový substrát, jsou sejpy velice chudé na živiny. Od okolních lokalit se proto sejpy výrazně odlišují vegetací, která na nich roste. Velkou zajímavostí je, že se však od sebe vzájemně liší i jejich jednotlivé prvky, tedy vyvýšeniny a prohlubně. Zatímco rýžovnické kopečky připomínají svým unikátním porostem spíše severskou flóru, v prohlubních mezi nimi se drží více vlhkosti, díky níž zde rostou i charakteristické mokřadní rostliny, např. plavuně nebo masožravá rosnatka okrouhlolistá.

Z lesních porostů jsou pro sejpy typické nízké smrčiny a kleč, bříza trpasličí a borovice blatka; z rostlin porosty vřesu, brusinky, kociánku dvoudomého, kostřavy červené či silenky dvoudomé (*obr. 8*). Daří se zde i violce trojbarevné (*obr. 9*). Z chráněných bylin tu lze spatřit prhu chlumní (arniku), vlochyň, šichu černou a další.

Specifickou rostlinou je i suchopýr pochvatý (*obr. 10*) z čeledi šachorovitě, jemuž zdejší kyselé půdy rašeliniště a vyšší nadmořská výška zcela vyhovují. Po odkvětu je snadno rozpoznatelný podle svého bílého chmýří, jež pak létá krajinou a snadno se šíří do okolí. Těchto bílých huňatých vláken se v minulosti často využívalo k výrobě vaty, a dokonce i papíru. Suchopýr pochvatý však zároveň přispívá ke vzniku rašeliny, jež bývala na Božídarském rašeliništi hojně těžena pro potřeby okolních lázní.

Místní fauna je bohatá zejména na mnoho druhů hmyzu a zpěvných ptáků, ale lze tu narazit také na zmiji obecnou a různé druhy ještěrek a čolků.

Naučné stezky

Krajina Božídarského rašeliniště je protkána nejen mnoha štolami, doly a propadlinami, ale vede v ní také několik naučných stezek. Většinou mají informativní a edukační charakter. Kromě již výše zmíněné stezky podél Blatenského vodního příkopu je zde v severní části i Cínová stezka (německy Zinnweg) Boží Dar – Ryžovna s logem „Ahoj sousede“, jež byla vytvořena jako symbol přeshraniční spolupráce České republiky a Sasko v rámci Evropského fondu pro regionální rozvoj. Cílem tohoto projektu bylo především zachování přírodního a kulturního dědictví, jeho ochrana a rozvoj a zároveň zlepšení turisticko-návštěvnické infrastruktury v regionu Centrální Krušnohoří.

Přímo přes Božídarské rašeliniště vede naučná okružní stezka stejného jména, která vznikla již roku 1972 vybudováním chodníku vedoucího částí rašeliniště. V letech 2009–2011 byla provedena technicky i finančně náročná rekonstrukce této stezky, jež byla z 85 procent spolufinancována Evropskou unií – Evropským fondem pro regionální rozvoj. Nyní má naučná stezka délku 2,3 km a je na ní nainstalováno 12 očíslovaných zastavení s velmi dobře zpracovanými informacemi o historii lokality, její flóře a fauně i mnoha dalších zajímavostech (*obr. 11*). Nový chodník je postaven z masivního dubového dřeva a oproti původnímu byl pro bezpečnost návštěvníků rozšířen. Vzhledem k tomu, že stezka Božídarské rašeliniště vede jeho nejhodnotnější částí, je přísně zakázáno sestupovat z dřevěného chodníku do krajiny.

Zcela jiného charakteru je tzv. Ježíškova cesta, která má dva okruhy (5,6 km a 12,9 km) a její delší varianta vede okolo celého rašeliniště, takže se na ni lze napojit i ze stezky Božídarské rašeliniště. Ježíškova cesta začíná v městečku Boží Dar a její zastavení v terénu jsou snadno

rozpoznatelná díky dřevěným postavičkám (*stejný symbol je umístěn i před poštou na Božím Daru, kde funguje tzv. Ježíškova pošta, poznámka autorky; viz obr. 12*). Zábavná stezka je určena především rodinám s dětmi, pro které si lze v informačním centru na Božím Daru pořídit mapy a notýsky s úkoly, jež mají děti plnit a zapisovat si odpovědi v jednotlivých domečcích. Rovněž tato naučná stezka má kromě hravé i edukativní funkci s důrazem na ochranu přírody již od útlého dětství návštěvníků. Unikátní Božídarské rašeliniště se svou bohatou historií i vzácnou vegetací si ochranu a respekt zcela jistě zaslouží.

Zdroje a poděkování

Veškeré informace použité v článku pocházejí kromě vlastního pozorování a rozhovorů s místními obyvateli zejména z map, průvodců a prospektů, jež jsem získala v informačních centrech a hotelových recepcích, a také z panelů jednotlivých naučných stezek, které jsem si prošla v rámci svého krušnohorského putování v srpnu 2024 a v červnu 2025. Speciální poděkování patří panu Radovanu Přiklopilovi z recepce hotelu Radium Palace v Jáchymově, jenž mi mnoho užitečných map a zdrojů informací věnoval.

Autorka

Mgr. Zuzana Řehořová

zuzana.rehorova@vuv.cz

Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, Praha (Česká republika)

Informativní článek, který nepodléhá recenznímu řízení.

ISSN 0322-8916/© 2026 Autorka. Tuto práci je kdokoli oprávněn šířit a využívat za podmínek licence CC BY-NC 4.0